

Аналіз ризиків та законності схеми “сірого” імпорту ФОПами ЄП та продажу товарів в Україні

Коли починаються ризики, якщо ФОП використовує власну карту для оплат придбання товару за кордоном?.. Якщо цей товар згодом продано в Україні (в т.ч. через інших ФОПів), чи є ризики такої організації діяльності?..

А якщо суми обігу будуть в місяць незначні (до прикладу, до 5 тис. дол), які ризики це нестиме?

Надамо відповіді на ці питання.

1. Ризики для фізичної особи: банківський нагляд і валютний контроль

Банківський фінансовий моніторинг. Регулярні платежі ~5 тис. дол. за кордон з особистої картки можуть привернути увагу банку. За законом операції від 400 000 грн (~10–15 тис. USD) підлягають обов’язковому фінмоніторингу. Хоча \$5 тис. менше цього порогу, банки враховують і місячний оборот коштів – систематичні великі витрати (приблизно 200 тис. грн щомісяця) можуть розцінюватись як нетипові для фізособи. Банк може ініціювати перевірку, запросити документи про джерела доходів та призначення платежів, або навіть тимчасово заблокувати рахунок до надання пояснень. Особливо ризиковано, якщо фінансова активність не відповідає офіційним доходам клієнта чи є нетиповою за частотою та сумами. Таким чином, фізособа ризикує зіткнутися з вимогами банку пояснити регулярні валютні перекази (наприклад, надати довідки про доходи чи копії замовлень) і навіть потрапити до реєстру клієнтів з підвищеним

ризиком.

Валютний нагляд та обмеження. Закон України «Про валюту і валютні операції» (2018 р.) лібералізував багато валютних операцій, але банки все ще зобов'язані здійснювати **валютний нагляд** за зовнішньоекономічними операціями резидентів. НБУ встановив порогові суми, до яких операції фізосіб не підпадають під такий нагляд: з 28 квітня 2020 р. платежі до **400 тис. грн** не контролюються банками як ЗЕД-операції. Відповідно, разовий платіж ~\$5 тис. (близько 200 тис. грн) **формально не потребує дозволів чи контрактів**, і банк проводить його як звичайну покупку товарів за кордоном. Однак, якщо такі платежі набудуть ознак підприємницької діяльності (регулярність, значний сумарний обсяг), банк чи НБУ можуть розцінити їх як спробу **обійти валютне регулювання**. Наприклад, для бізнесу-імпортера діє правило граничного строку розрахунків (на сьогодні 180 днів) – оплата товару має підтверджуватись його ввезенням за цей період, інакше передбачено санкції. Фізична особа, оплачуючи імпорт без митного оформлення, фактично **уникає валютного контролю строків**: банк не відстежує, чи ввезено товар, оскільки операція проходить як роздрібна карткова транзакція. Це може розцінюватись як порушення валютних правил, якщо буде доведено, що фізособа діяла не для особистих потреб, а в комерційних цілях без реєстрації. У найгіршому разі фізособа ризикує отримати статус **порушника валютного законодавства**: заведення несанкціонованої ЗЕД-діяльності можливі штрафи НБУ, блокування валютних операцій або передача інформації до правоохоронних органів (наприклад, Держфінмоніторинг).

Ризики з боку НБУ та банківського нагляду. Окрім фінмоніторингу, банки підпорядковуються вимогам НБУ щодо належного використання рахунків. Особисті рахунки фізосіб не призначені для систематичного бізнес-розрахунку. Якщо банк запідозрить, що **особиста картка використовується для підприємницьких цілей** (регулярна закупівля товарів для перепродажу), це може порушувати внутрішні правила банку та

закон про платіжні системи. Банк має право вимагати пояснень та документів (інвойси, митні декларації, договору) або навіть відмовити в проведенні операцій, посилаючись на **ризики відмивання коштів або сумнівні операції**. Такі дії банку ґрунтуються на законі «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів...», який зобов'язує фінансові установи контролювати підозрілі транзакції. Отже, фізособа ризикує: (а) блокуванням картки чи платежів до з'ясування обставин; (б) постановкою на облік як клієнта з високим ризиком, що ускладнить подальші валютні операції; (с) передачею інформації про підозрілі операції до Державної служби фінмоніторингу, що може спричинити подальшу перевірку джерел коштів або мети платежів державними органами.

Зважте. Система внутрішнього фінансового моніторингу в кожного банку своя, хоч і ґрунтується на банківських нормативних актах та меморандумі; ця система удосконалюється, а підходи до виявлення сумнівних операцій – змінюються з достатньо високою частотою. Разом з тим, слід надавати відповідь банку без затримок, не намагаючись уникати незручних питань, – оскільки така поведінка клієнта призводить до підтвердження сумнівів операцій, що досліджуються

2. Можлива увага державних органів: у яких випадках і ким

Податкова служба (ДПС). Державна податкова служба може зацікавитися діяльністю, якщо отримає інформацію про **систематичний продаж товарів без підтверджених джерел походження**. Тригерами можуть стати: значні обороти ФОПа-продавця, скарги клієнтів чи конкурентів, планова перевірка застосування РРО/ПРРО, або аналіз податкової звітності. Наприклад, якщо ФОП декларує значні доходи від продажу товарів, але при цьому не може надати жодних первинних документів на їх придбання, податкова може ініціювати **фактичну перевірку** торгової точки/складу. Особливо це ймовірно, якщо

товари входять до груп, що підлягають гарантійному ремонту чи іншим видам контролю (технічно складна техніка, медичні засоби, тощо). Навіть якщо формально ФОП звільнений від ведення товарного обліку (див. розділ 5), контролери мають право запросити пояснення та документи щодо походження реалізованого товару. За відсутності документів інформація може бути передана до інших органів – **митниці або Бюро економічної безпеки (БЕБ)** – для з'ясування, чи не був товар ввезений з порушеннями.

Митні органи (Держмитслужба). Якщо товари не декларуються на митниці, їхнє нелегальне ввезення становить порушення митних правил. Митниця може зацікавитись схемою в кількох випадках:

- При **виявленні незадекларованих посилок**. Наприклад, якщо служба доставки або митний пост виявить, що на адресу фізособи систематично надходять міжнародні відправлення з товаром на значні суми, які перевищують безмитний ліміт (наразі 150 євро за посилку), але не оформлюються належним чином, митниця може скласти протокол про порушення.
- За **результатами податкової перевірки ФОПа**. Податкова може передати матеріали до митниці, якщо запідозрить, що реалізований ФОПом товар фактично є контрабандним (ввезеним без сплати митних платежів). У такому разі митниця або БЕБ проводить розслідування ланцюга постачання.
- **Спільні рейди та операції**. Іноді проводяться спільні заходи податкової міліції/БЕБ та митниці для виявлення контрабандних товарів на внутрішньому ринку. Якщо ФОП продає товари відкрито (через інтернет-магазин), є ризик, що **контрольна закупка** або огляд магазину виявить відсутність митних документів, після чого до справи долучиться митний підрозділ.

Бюро економічної безпеки (БЕБ) та Нацполіція. БЕБ, створене

для боротьби з економічними злочинами, може відкрити провадження за фактами **незаконної підприємницької діяльності, ухилення від сплати податків чи контрабанди**. У описаній схемі потенційно є два склади правопорушень: (1) нелегальний імпорту (контрабанда) товарів; (2) несплата податків/митних платежів при ввезенні. Якщо обсяг операцій значний, БЕБ може кваліфікувати дії групи осіб (фізособа + ФОП) як **організовану схему ухилення від сплати митних зборів**. Особливо це ймовірно, якщо йдеться про підакцизні чи інші ризикові товари. Для звичайних непродовольчих товарів маленьких партій радше буде адміністративна відповідальність, але **системність** (щомісячне повторення) може стати підставою трактувати дії як умисне порушення закону. Нацполіція (управління по боротьбі з економічними злочинами) також може залучатись, зокрема якщо є заяви про продаж контрафактної чи небезпечної продукції.

Державна служба фінансового моніторингу (Держфінмоніторинг). Як згадано, банки зобов'язані повідомляти Держфінмоніторинг про підозрілі операції. У випадку регулярних валютних переказів за кордон, що не мають явного споживчого характеру, банк може подати **Suspicious Activity Report**. Держфінмоніторинг аналізує такі дані і, за необхідності, передає їх до правоохоронців (СБУ, БЕБ) для перевірки на предмет відмивання грошей або фінансування незаконної діяльності. У нашій ситуації кошти йдуть з України назовні, що менш типово для відмивання (навпаки, "відмивають" зазвичай вхідні кошти). Проте **ризик підозри в нелегальному виведенні капіталу** присутній: орган може вирішити, що під виглядом покупок на Alibaba особа може переказувати гроші за кордон для інших цілей. Якщо така підозра виникне, можливе замороження рахунків фізособи та поглиблена перевірка з боку фінансової розвідки.

Інші органи. Деякі специфічні державні служби можуть виявити інтерес залежно від характеру товарів. Наприклад, **Держпродспоживслужба** – якщо реалізуються товари без необхідного маркування українською чи сертифікації (що часто трапляється з нелегально імпортованою технікою чи косметикою).

Вона може штрафувати за відсутність інформації про офіційного імпортера та порушення прав споживачів. **Служба безпеки України (СБУ)** традиційно бореться з масштабною контрабандою або контрабандою товарів, що впливають на державну безпеку (зброя, стратегічні матеріали). Звичайний одяг чи гаджети навряд чи залучать СБУ, але якщо схема розростеться до великих обсягів або включатиме підакцизні товари (алкоголь, тютюн) – СБУ та митниця можуть проводити спільні операції.

Підсумок: Ймовірність уваги державних органів зростає, якщо схема набуде **великого масштабу або розголосу**. На початкових етапах ризик більше на банківському рівні (блокування коштів). З часом, якщо продовжувати щомісячно без офіційного оформлення, існує високий шанс, що інформація впливе (через фінмоніторинг або аналіз податкових даних) і тоді підключаться податківці та митниця. Кожен з органів матиме свою площину претензій: **податкова** – щодо несплати належних податків/відсутності документів, **митниця** – щодо неоподаткованого ввезення, **БЕБ/поліція** – щодо незаконного бізнесу та контрабанди.

3. Можливі порушення законодавства та відповідальність

Порушення митних правил (контрабанда). Незадеклароване ввезення товарів в Україну є порушенням митного законодавства. Митний кодекс України (МКУ) чітко визначає відповідальність громадян за недекларування: згідно зі **ст.471 МКУ**, якщо громадянин не задекларував товари, які перевищують дозволені межі переміщення через кордон, накладається **штраф у розмірі 30% вартості цих товарів**. У нашому випадку фізособа регулярно замовляє товари ~5 000 дол., що значно перевищує безподатковий ліміт 150 євро на посилку. Отже, кожне таке переміщення підлягає митному декларуванню та оподаткуванню (ПДВ 20% і мито ~10% понад ліміт). Якщо цього не зроблено – при виявленні митниця може застосувати штраф 30% від вартості не

задекларованого товару. Крім того, товар може бути **конфіскований** за рішенням суду: санкції ст.471 КУпАП передбачають конфіскацію предметів правопорушення за рішенням суду в окремих випадках.

Важливо зазначити, що українське законодавство нещодавно посилило боротьбу з контрабандою. З 1 січня 2024 року введено кримінальну відповідальність за контрабанду підакцизних товарів, а з 1 липня 2024 – **за контрабанду будь-яких товарів у значних обсягах**. Зокрема, Кримінальний кодекс доповнено статтею 201³ (“Контрабанда товарів”): якщо вартість контрабанди перевищує ~7,57 млн грн, передбачено штраф 170–425 тис. грн; понад ~15,14 млн грн – аж до 11 років ув’язнення з конфіскацією майна. Хоча масштаби нашої ситуації (~60 тис. дол. на рік, тобто ~2,2 млн грн) не дотягують до кримінальних порогів, **систематичність та груповий характер** (фізособа + ФОП) можуть обтяжувати відповідальність. У гіршому разі правоохоронці можуть інкримінувати такий схемі **організовану контрабанду** (організована група, хоч і з двох осіб), що при великих обсягах товару підпадає під ч.3 ст.201³ ККУ – позбавлення волі 7–11 років. Але наразі для нашого сценарію ймовірніша **адміністративна відповідальність**: штраф 30% від вартості товарів (ст.471 МКУ) або навіть 100% вартості, якщо товар буде визнано “комерційним вантажем” (ст.472 МКУ передбачає штраф 100% за недекларування товарів комерційного призначення). У будь-якому разі, **контрабанда** тягне значні фінансові санкції та ризик конфіскації товару чи його вартості.

Порушення податкового законодавства. З точки зору внутрішніх податків, схема може порушувати норми щодо підприємницької діяльності та сплати податків:

- **Незаконна підприємницька діяльність (відсутність реєстрації).** Фізична особа, яка фактично займається бізнесом (імпортує товар для продажу), але не зареєстрована як ФОП або суб’єкт ЗЕД, порушує порядок господарської діяльності. Це підпадає під ст.164 Кодексу

про адміністративні правопорушення (КУпАП): **провадження господарської діяльності без держреєстрації** карається штрафом **від 17 000 до 34 000 грн з конфіскацією** отриманого доходу, товарів та знарядь вчинення правопорушення. Якщо протягом року таке порушення вчинено повторно чи отримано дохід у великих розмірах, штраф зростає до 85 000 грн з конфіскацією. У нашому випадку фізособа діє неформально, тому у разі викриття їй може бути інкриміновано **незареєстровану підприємницьку діяльність** з усіма відповідними санкціями. Крім адмінштрафу, податкова може донарахувати такій особі податкові зобов'язання як для самозайнятої особи: наприклад, податок на доходи фізосіб 18% та військовий збір 1,5% від прибутку, отриманого від продажу товарів, плюс штрафи за несплату.

- **Ухилення від сплати податків та мит.** За схемою держава недоотримує: (а) **імпортний ПДВ та мито** (які мали б бути сплачені при ввезенні товарів), (б) можливо **податок на прибуток/ПДФО** з частини доходу, яку фізособа отримує “в тіні”. Імпортний ПДВ 20% та мито ~10% на \$5 000 = ~\$1 500 податків щомісяця, або ~18 000 дол. на рік (~650 тис. грн) – це потенційні втрати бюджету. Така сума вже може розцінюватися як **значна шкода**. Якщо органи доведуть умисел ухилення, можливе притягнення за **ст.212 Кримінального кодексу (ухилення від сплати податків, зборів)**. Кримінальна відповідальність за ст.212 настає, якщо сума ненадходжень перевищує ~1 000 неоподатковуваних мінімумів (н.м.д.г.). Н.м.д.г. = 17 грн, тобто поріг ~17 000 грн для істотної шкоди. У нашому випадку несплачені імпортні податки перевищують цю суму у десятки разів, тож **формально склад злочину може бути**. Однак, застосування ст.212 щодо імпортних платежів – питання кваліфікації (чи рахувати їх як податки, що мав сплатити ФОП/фізособа). Скоріше, у випадку судового розгляду ці суми будуть предметом притягнення за контрабанду (як митні платежі), а не

окремо за ухилення.

- **Порушення правил РРО та обліку.** ФОП, що продає товари через інтернет-магазин, застосовує програмний РРО (ПРРО), як того вимагає Закон України «Про використання РРО у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг». Сам факт використання ПРРО – позитивний момент (ФОП фіскалізує продажі). Але закон також вимагає вести облік товарних запасів для деяких категорій підприємців. Якщо ФОП підпадає під ці критерії (див. розділ 5), відсутність первинних документів на товар – це **порушення порядку ведення обліку**. Хоч для неризикових груп товарів спрощенці можуть бути звільнені від обов'язкового обліку запасів, **податкова може оштрафувати за незбереження первинних документів** протягом встановленого строку (1095 днів). Штраф згідно з п.44.3 Податкового кодексу та ст.121 ПКУ становить **1020 грн за перше порушення і 2040 грн за повторне**. Ця санкція відносно невелика, але її накладення майже гарантовано під час перевірки, якщо ФОП не зможе надати документів на вимогу податківців. Більш серйозним наслідком може стати **опечатування товару до з'ясування походження**: податкові органи під час фактичних перевірок мають право описувати та вилучати нелегальний товарний запас. Таким чином, ФОП ризикує втратити товар до моменту, поки він не надасть документи чи рішення суду не визначить подальшу долю вилученого.

Наголошуємо ще раз: ймовірність уваги державних органів зростає, якщо схема набула або набуде масштабу.

Інші юридичні порушення. Додатково можуть виникати наступні проблеми:

- **Відсутність сертифікації та маркування.** Імпортовані товари, минувши митницю, не проходять обов'язкові процедури оцінки відповідності (якщо такі потрібні). Наприклад, електроніка повинна мати знак відповідності

технічним регламентам, інструкцію українською мовою, інформацію про офіційного імпортера. Продаж товарів без цього порушує закони *«Про захист прав споживачів»* і *«Про технічні регламенти та оцінку відповідності»*. За це Держпродспоживслужба може накласти штрафи (до кількох тисяч грн) і вимагати вилучити продукцію з обігу.

- **Порушення правил торгівлі.** Якщо ФОП продає товари, “отримані випадково”, він може кваліфікувати це як продаж секонд-хенду чи власних використаних речей. Проте систематичність ставить під сумнів таку версію. Продаж імпортованих товарів без документів може також порушувати **Правила торгівлі на ринках** або інші підзаконні акти, що регламентують наявність супровідних документів у продавця. Наприклад, для продажу побутової техніки продавець зобов’язаний надати чек та гарантійний талон – а гарантійні зобов’язання зазвичай несуть офіційні імпортери. При виявленні, що товар ввезений поза офіційними каналами, **гарантійні талони недійсні**, що може спричинити скарги покупців та штрафи від Держпродспоживслужби (23 000 грн за реалізацію продукції без належного маркування або порушення інших вимог).

- **Відповідальність ФОПа за реалізацію контрабанди.** Якщо буде доведено, що ФОП знав або повинен був знати про нелегальне походження товару, до нього можуть бути застосовані санкції як співучасника. Прямої норми за **“збут контрабандного товару”** адміністративний кодекс не містить, але суд може конфіскувати такий товар у продавця як предмет, ввезений з порушенням. До кримінальної відповідальності ФОП може притягнутись хіба що за попередньою змовою в контрабанді (якщо доведуть, що він замовив або фінансував ввезення) – тоді це та сама стаття 201³ ККУ в співучасті. В практичній площині ФОП, скоріш за все, відбудеться конфіскацією товару та адмінштрафами, але втратить репутацію та бізнес.

4. Способи мінімізації ризиків та легалізації діяльності

Враховуючи вищевикладені ризики, учасникам схеми варто вжити заходів для зниження ймовірності юридичних проблем або повністю **реформувати модель роботи**. Ось кілька підходів:

Офіційне оформлення імпорту. Найбільш законний спосіб – фізичній особі **zareєструвати ФОП** (або залучити існуючого ФОПа) і оформлювати закупівлі товарів за кордоном офіційно. Це означає укладання договору з постачальником (або використання інвойсу інтернет-майданчика), оплату з підприємницького рахунку та проходження митного оформлення вантажів. Можна скористатися послугами брокера чи сервісів доставки, які пропонують опцію **«міжнародна доставка з митним очищенням»**. Наприклад, служби як **«Нова Пошта Глобал»** дозволяють імпортувати посилки з сплатою всіх податків: при вартості понад 150 євро вони автоматично нарахують 10% мита на суму перевищення та 20% ПДВ. Так ФОП отримає на кожну партію офіційну **митну декларацію або є-МД** – первинний документ, що підтверджує легальне ввезення. Хоч це збільшує витрати (~30% зверху), але мінімізує ризики: товар легальний, у ФОПа є документ на походження, державні органи не мають претензій щодо імпорту. До того ж, сплачений імпортний ПДВ ФОП (за умови реєстрації платником ПДВ) може включати до податкового кредиту. Якщо масштаби торгівлі зростають, **офіційний імпорт** – єдиний безпечний шлях.

Оптимізація поставок (дроблення відправлень). Деякі підприємці намагаються залишатись **в межах безмитних норм**, розбиваючи закупівлю на дрібні партії. Закон дозволяє фізособам отримувати **міжнародні посилки до €150 без сплати ПДВ і мита**. Формально немає ліміту на кількість таких посилок на місяць (правило «трьох посилок» скасовано). Таким чином, щоб \$5000 товару не оподатковувалися, можна було б розділити їх на ~30 посилок по \$150–170. У цьому разі кожна окремо **не порушує митних правил**. Однак подібна схема має обмеження: вона є

логістично складною, привертає увагу митниці (серійні відправлення на одну особу), та може бути розцінена як **умисне ухилення від сплати митних платежів**. Митники при підозрі на дроблення партії можуть провести поглиблений огляд, коригувати митну вартість і вимагати сплати податків. Тому цей шлях – ризикований та не гарантує уникнення санкцій у довгостроковій перспективі. Все ж, **для мінімізації ризику** варто хоча б не перевищувати явно ліміти: не замовляти одноразово одну посилку на \$5000, а розділяти на менші. Це зменшить розмір можливого штрафу (який рахується від вартості незадекларованого товару) та може дозволити “залишатися дрібним” в очах контролю. Але повністю **в тіні** такий бізнес залишатися не зможе, якщо регулярність продовжиться.

Документування операцій між фізособою і ФОПом. Нині фізособа і ФОП **формально не пов’язані**, але на практиці це ризик: у разі перевірки складно пояснити походження товару. Один зі шляхів – укласти між ними **цивільно-правові угоди** щодо товару. Наприклад, ФОП (продавець) може оформити з фізособою **договір комісії або доручення**: фізособа виступає як постачальник або комітент, який передає товари ФОПу для продажу. В такому випадку товар надходить ФОПу нібито від населення (що законом не заборонено), а ФОП реалізує його і після продажу виплачує фізособі обумовлену суму. ФОП зберігає акт приймання-передачі товару від фізособи – це його **первинний документ** на прихід товару. Така схема частково легалізує відносини: при перевірці ФОП хоча б покаже документ, звідки товар узявся (акт закупки у громадянина). Але мінуси: фізособа-комітент у такому разі **отримує дохід**, з якого має сплатити податок як з продажу майна (ПДФО 18% та військовий збір 1.5%, якщо це не разовий продаж особистих речей). Одноразовий продаж вживаних особистих речей не оподатковується, але систематична передача товару на реалізацію фактично є бізнесом. Податкова може вимагати від фізособи подати річну декларацію і вказати цей дохід, або зареєструватися ФОПом. Проте, з точки зору ФОПа, наявність акта закупки від громадянина вже краще, ніж нічого – штраф за відсутність документів може й не застосовуватись, якщо цей акт

вважати первинним документом. **Варто зазначити:** у разі масштабування бізнесу такий підхід довго не втримається – податкові органи помітять, що один і той самий громадянин щомісяця “продає” товари комусь, і це запустить механізми, описані в розділі 2.

Дотримання правил РРО та обліку. Щоб знизити штрафні ризики, ФОП-продавцю необхідно **суворо дотримуватися вимог щодо РРО та товарного обліку**, які на нього поширюються. Якщо його вид діяльності і група єдиного податку дозволяють не вести облік запасів (про це – далі в розділі 5), він все одно має зберігати наявні документи у порядку. Наприклад, **опис залишку товарів** на початок діяльності: ФОП може скласти довільний акт, що на старті має певний запас товару з зазначенням назви, кількості і власної оцінної вартості. Це формально буде виконання вимог наказу Мінфіну №496 щодо обліку для тих ФОП, на яких він поширюється. Навіть якщо Мінфін №496 прямо не зобов’язує цього ФОПа вести облік, **наявність опису залишків чи інших внутрішніх документів** під час перевірки допоможе знизити претензії. Крім того, слід забезпечити **видачу фіскальних чеків ПРРО** за кожен продаж і правильне відображення найменування товарів у чеках. Недотримання РРО-дисципліни карається штрафами (за неоприбуткування товару в чек – 100% вартості першого такого продажу, 150% – за повторні, згідно ст.17 Закону про РРО). Тому ФОП повинен бути бездоганним у тій частині, яку він контролює – фіскалізації та обліку виручки. Це, звісно, не вирішує проблему походження товару, але **демонстрація сумлінності** в інших аспектах може зменшити цікавість перевіряючих або сприяти пом’якшенню покарання.

Зменшення обсягів або періодичності. Один зі способів залишатися “під радаром” – **скоротити масштаб** діяльності. Якщо фізособа, наприклад, знизить витрати на закупівлю до менших сум або робитиме це нерегулярно (не щомісяця, а кілька разів на рік), шанси на автоматичний моніторинг зменшуються. Фінансовий моніторинг банків уважніше придивляється до частих операцій, тому рідкісніші платежі можуть проходити без

додаткових питань. Подібно, митниця менше зверне увагу на разові посилки, ніж на регулярний потік. Звичайно, це гальмує бізнес, але якщо головна мета – **уникнути проблем**, то зменшення активності – один із прямих шляхів. У крайньому разі, учасники можуть **перевести діяльність у правове поле частково**: наприклад, оформляти офіційно хоча б кожен другу партію товару, сплачуючи податки, а решту – як раніше. Це не зовсім законно, але так знижуються помітні обсяги “тіньового” сегменту. Проте варто розуміти: **будь-яка схема напівлегальна рано чи пізно стає об’єктом уваги**. Тому стратегічно правильним рішенням є або повна легалізація (з відображенням усіх операцій та сплатою податків), або вихід з бізнесу, що не може функціонувати без порушень.

5. Продаж товарів ФОПом без первинних документів: законність та обмеження

Чинні вимоги до товарного обліку у ФОП. Починаючи з 2021 року, в Україні запроваджено Порядок обліку товарних запасів для ФОП (наказ Мінфіну №496 від 03.09.2021). **Не всі підприємці зобов’язані його вести.** Згідно з роз’ясненнями ДПС, вести форму обліку товарних запасів і зберігати документи повинні такі ФОП: (а) **ФОП на загальній системі оподаткування**, які здійснюють розрахункові операції; (б) **ФОП 3-ї групи єдиного податку**, які є платниками ПДВ; (с) **ФОП 2–4 груп єдиного податку, не платники ПДВ, які торгують товарами**, що віднесені законом до ризикових: технічно складні побутові товари (що підлягають гарантійному ремонту), лікарські засоби та медвироби, ювелірні вироби тощо (перелік згідно абз. 3 п.12 ст.3 Закону про РРО). **Якщо ФОП не належить до цих категорій, формально він звільнений від обов’язку вести облік товарних запасів.** Наприклад, ФОП 3-ї групи на єдиному податку без ПДВ, що продає одяг, книги, спортивний інвентар чи інші неризикові товари, може працювати без накладних та актів на кожен товар.

Для нього закон не встановлює обов'язку мати документи на товар при кожній операції продажу. Це означає, що **продаж імпортованих товарів без документів** можливий з точки зору **правил обліку**, якщо товари не входять до тих груп, що вимагають товарного обліку. Якщо ж мова йде лише щодо перевірки податківців, то відсутність документів на придбання товару податківці вже почали кваліфікувати як «придбання товару у невстановлених фізичних осіб» без виконання обов'язків податкового агента. Відповідно, погрожуючи донарахуваннями сум ПДФО та ВЗ, що мали бути утримані якщо товар купувався у фізичних осіб (акцентую – за відсутності доказів, що товар був придбаним у інших суб'єктів господарювання). Це інший напрямок розвитку ситуацій, котрі можуть бути як поодинокими, так і в комплексі питань від різних уповноважених органів контролю.

Практичні обмеження та ризики при відсутності документів. Відсутність прямої законодавчої вимоги не означає повну безпечність. По-перше, навіть якщо ФОП не мусить вести форму обліку, **податковий орган при перевірці все одно має право попросити пояснити джерело походження товарів.** Порядок №496 прямо вимагає від ФОП надати на вимогу контролерів документи, що підтверджують облік та походження товарів. Якщо підприємець відповість, що не зобов'язаний вести облік і документів немає, це, звичайно, аргумент, але не гарантія відсутності претензій. Податкова може застосувати **штраф за незбереження первинних документів** (як згадувалось, 1020 грн), мотивуючи це загальною нормою ст.44 ПКУ про зберігання документів, пов'язаних з обчисленням податків. ФОП-єдинники хоча і не подають декларацій по витратах, але теж є платниками податків, тож формально повинні зберігати документи, які у них були. Якщо ж таких не було від початку, ситуація сіра з правової точки зору.

По-друге, **відсутність документів позбавляє ФОПа можливості захистити свої права на товар.** Якщо у нього вилучать товар як контрабандний, він не зможе довести законність придбання (ні

чеків, ні накладних). Судова практика йде тим шляхом, що **контрафактний чи контрабандний товар конфіскується** незалежно від того, чи знав продавець про його характер. Тому, навіть будучи невинним у ввезенні, ФОП без документів практично беззахисний – товар можуть вилучити, а він потім буде змушений регресно вимагати від постачальника компенсацію (що неможливо, якщо постачальник – неоформлена фізособа-друг).

По-третє, є **обмеження щодо асортименту та гарантій**. Якщо ФОП офіційно продає, скажімо, електроніку, закон зобов'язує його надавати гарантійні зобов'язання. Без документів від виробника/імпортера ФОП не має офіційної гарантії і змушений або самотійно забезпечувати гарантійний ремонт, або порушувати права споживача. Це чревате штрафами від органів захисту прав споживачів і репутаційними втратами (незадоволені клієнти). Тому **легально продавати техніку, медичні вироби чи інші складні товари без документів фактично неможливо** – рано чи пізно виникнуть претензії. Продаж простіших товарів (одяг, аксесуари), на які не потрібно сертифікатів, простіше приховати, але і тут діє загальне правило: **при серйозній перевірці відсутність документів = проблеми**.

Висновок по цьому питанню: ФОП може формально здійснювати торгівлю без первинних документів, якщо закон не зобов'язує його мати такі документи (неризикові товари, спрощена система без ПДВ). Він не отримає штраф за неведення обліку, якщо на нього це не поширюється. Однак це не робить схему безпечною:

- По-перше, **відповідальність перекладається з адміністративної в кримінальну площину** – замість штрафів за облік можуть бути санкції за контрабанду і незаконну торгівлю.
- По-друге, **ФОП втрачає правовий захист на товар**. Без документів він не доведе ні законність придбання, ні собівартість товару (для власного обліку), ні законність його ввезення.

- По-третє, **існують межі по сумлінності**: якщо завтра держава посилить вимоги (а тенденція саме така – тотальна фіскалізація), коло ФОПів, що повинні мати документи, розшириться. Наприклад, обговорюється зниження порогу безмитних посилок до 0 € – тоді будь-яка посылка з-за кордону вимагатиме митної декларації, і її відсутність одразу виявиться. Також не виключено, що обов'язок вести товарний облік поширять на всіх торговців.

Рекомендації підприємцям, котрі працюють за подібними схемами:

- 1) подавати регулярно Декларацію про майновий стан та доходи для фіксації строку давності, за якого податкові органи можуть звернутись з фінансовими вимогами. Це, принаймні, дасть відлік перебігу строку давності по податкових зобов'язаннях;
- 2) отримувати та зберігати підтвердні документи щодо придбання товару, використаного далі у підприємницькому обороті;
- 3) не використовувати сумнівні схеми діяльності, зменшувати ризики контролю через розкриття інформації від третіх осіб (перевізників, кур'єрів, підставних ФОПів тощо);
- 4) контролювати свій статус, підтримуючи добросовісний стан, у відносинах з банком, розуміючи, що банк у разі підозр щодо законності фінансових операцій може розкрити інформацію службі фінансового моніторингу, а відтак – можливий подальший рух інформації до контролюючих чи правоохоронних органів;
- 5) не зберігати тривалий час переписки в гаджетах щодо намірів оптимізувати оподаткування тощо (стосується обох сторін переписок). Також позбуватись непотрібних файлів управлінського обліку, щодо яких можуть виникнути питання у разі розкриття інформації від органів правопорядку.

□ Маєте схожий випадок або сумніви щодо дій податкової?

Команда **“Вікторія”** готова захищати ваші інтереси – професійно, ґрунтовно, до результату.

Заповніть форму зворотного зв'язку для швидкого зв'язку.

Збережіть свої нерви, здоров'я, час та кошти.

Ваше ім'я (обов'язково)

Ваш email (обов'язково)

Ваш номер телефону (обов'язково)

Ваше повідомлення

Наші контакти:

Номери телефонів: +38(050)-404-87-30; +38(098)-793-77-77,
електронна пошта: office@vg.ua

Група Компаній Вікторія